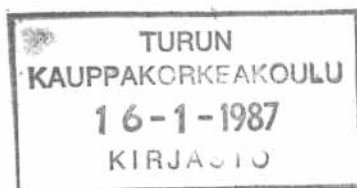

Naistutkimus — frakkiin vai hameeseen?

Keskustelun ohessa vastaus Riitta Jallinojalle

AINO SAARINEN

Politiikka-lehden numerossa 3/1986 oli Riitta Jallinojan (1986 a) arvio kirjastani *Vapautta naisille. Puheenvuoroja naisten historiasta, naisliikkeistä ja teoriasta*. (Saarinen 1985) Arvio ei erityisemmin esittelle teosta. Enemminkin se on koelma poimintoja, jotka toimivat poleemisen kritiikin aineksena. Kriittinen keskustelu on toki mitä olennaisina osa tieteellisten yhteisöjen toimintaa; kritiikin voi vain esittää monella tavalla. Juuri siksi Jallinojan arvioon on syytä puuttua — ja laajentaa keskustelua. Arviossahan *Vapautta naisille* esitetään yhtenä esimerkkinä »monista muista ohjelmallisista naistutkimuksista», jotka ovat »ahdistavia» ja vievät naistutkimusta »umpikujaan». Koska Riitta Jallinoja on esitellyt vastaavanlaisia käsityksiä feministisestä naistutkimuksesta muissakin yhteyksissä (ks. esim. Jallinoja 1986 b), on tarpeen miettiä, mistä oikein on kysymys.

Käsittelem ensiksi naistutkimuksen suhdetta politiikan tutkimukseen, toiseksi Riitta Jallinojan ja omien kirjoitusteni näkökulmien erilaisuutta ja kolmanneksi feministisen (tai uuden) naistutkimuksen haasteellista suhdetta »male/mainstreamin» arvo-, teoria- ja käsiteperustoihin.

Poliittisen käsitteellinen laajentaminen

Jallinojan esittämän kritiikin tekee epäinfor-

tiiviseksi käsittelytavan ohella se, että siinä sivuutetaan kaikki kirjani politiikan tutkimukseen liittyvät artikkelit, jotka muodostavat teoksesta kolmanneksen. Valinta on merkillinen, onhan tarkoituksena kommentoida kirjaa juuri politiikan tutkijoille, joille naistutkimus on vielä verrattain uusi asia.

Valikointi muodostaa tavallaan arvion ytimen: esimerkiksi väite, että artikkelikokoelmassani ei »viedä itse läpi ainuttakaan ratkaisua», on sen varassa. Valikointi peittää samalla näkyvistä sen, että nimenomaisesti empiiriseen aineistoon nojaavat käsitykset suomalaisen naisliikheiddinnän varhaisvaiheista ovat Jallinojalla ja minulla hyvin erilaiset.

En tiedä, miksi Riitta Jallinoja ei ole halunnut tästä keskustella. Minua se hämmästyttää. Eikö näin olisi ollut tarjolla politiikan tutkimukselle tärkeitä teemoja? Eikö niiden kautta olisi voinut pohtia myös naistutkimuksen positiivista antia yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle laajemmaltikin? (Ks. Saarinen 1986)

Mutta mitä tarkoitan tuolla itsetietoiselta kuulostavalla huomautuksella? Avainkysymyksenä ajankohtaisen naistutkimuksellisen näkökulman hahmottamisessa on mielestäni *toisenlainen politiikkakäsitys* (tai poliittisen käsite) kuin mitä »male/mainstream» tarjoaa. Poliittikkakäsityksestä on käynnistynyt keskustelua myös politi-

kan tutkimuksen valtafoorumilla, mutta haaste on osin lähtöisin naisliikkeestä ja naistutkimuksesta.

Lyhyesti: tutkimuksen kehittelyn kohteeksi on jo otettu naisliikkeen ns. toisen aallon kiteyttämä teesi »*henkilökohtaisen poliittisuudesta*». Teesi kehottaa pohtimaan uudelleen poliittikäsityksen ja valtainstituutioiden suhdetta, siis poliittikkaa yhteiskunnallisen elämän läpäisevänä vallankäyttönä. Se on siten sovellettavissa kaikkiin niihin historiallisiin vaiheisiin, joissa politiikan tutkimuksen kannalta tärkeää yhteiskunnallis-julkisen ja yksityisen jakoa muotoillaan uudelleen. (Ks. myös Keränen 1986) Historiallisesti nämä kaudet ajoittuvat esimerkiksi kreikkalaisen antiikin klassiseen kauteen, »modernin» eurooppalaisen yhteiskunnan syntyyn 1500-luvun tietämillä, sen kapitalistisen kehityksen taitekohtaan 1800-luvulla, viimein myös omaan aikakautemme 1960-luvulta lähtien. (Ks. myös Humphries 1983)

Muutoksen merkitys oli kuitenkin, kuten naistutkijoiden historian periodisointia koskeva empiirispohjainen keskustelu on osoittanut (Kelly 1977), ristiriitainen, erilainen naisille ja miehille. Erilaisuuden voi ehkä kiteyttää toteamukseen, että noihin kausiin ajoittuvissa, 'edistyksekkäissä' nähdyissä poliittisen järjestelmän muutoksissa oli aina säikeenä myös sukupuoleen perustuvan valta- ja alistussuhteen rakenteellinen ja ideologinen vakiinnuttaminen. Yhtäältä naiset suljettiin tai pyrittiin sulkemaan valtiollis-poliittisten instituutioiden ulkopuolelle; toisaalta poliittisiksi määritettiin lähinnä sellaiset kysymykset, alueet tai ongelmat, jotka olivat miesten elämänpiirin keskipisteessä. Jako poliittiseen ja ei-poliittiseen oli siis samalla sukupuolipoliittikka. (Okin 1980; Hernes 1982)

Teesi henkilökohtaisen poliittisuudesta murensi näitä mystifikaatioita. (Freeman 1975; Nicholson 1981) Se oli avoin haaste paitsi politiikan tutkijoille myös poliittisille instituutioille itselleen ja samalla *visio* uudenlaatuisesta politiikasta, jossa poliittikka olisi integraalinen osa arkista elämää, jossa päätöksentekijät ja päätöksenteon kohteet eivät olisi enää kaksi erillistä, epäsymmetristä ryhmää. (Christiansen-Ruffman 1982)

Samalla huomio kohdistui myös politiikan tutkimukselle keskeisen vallan käsitteen määrittelyyn. (Ks. esim. Stacey & Price 1981; Saarinen

1982; Hartsock 1984). Toisaalta myös 'vastavaltta' alkoi erottua marginaalisista asemistaan, valtajärjestelmien ulkopuolelta tai niiden huokosista. Naisten pitkään valtiollis-poliittisten instituutioiden ulkopuolelle rajattu toiminta näytti nyt esipoliittisen tai puolipoliittisen sijasta 'oikeasti' poliittiselta. Se monenlaatuinen, arkinen ja usein vähätelty työ, joka oli ominaista naisille (samoin kuin muillekin marginalisoiduille), tulkittiin »hyvän yhteiskunnan» (Jaggar 1983, 15) tavoitteluksi sekin — vaatimattomat toimintamuodot ja työskentelyn hajanaisuus taas nähtiin määräytyväksi naisten rakenteellisesti alisteisesta asemasta. *Rakenteellisen epäsymmetrisyyden* havaitseminen paitsi poliittisessa järjestelmässä itsessään myös sitä koskevassa tiedontuotannossa (Keränen 1984) tuotti edelleen sekä metodologisia että metodisia ja aineistollisia 'keksintöjä': aikaisemmin yksityisiksi tuomittujen kysymysten tai ongelmien kuvaukselle sopivien lähteiden etsintää, tutkimusasetelmien kehittämistä vuorovaikutuksen ja osallisuuden suuntaan — todellakin: naisten oman äänen kuulostelua. (ks. Roberts 1981; Saarinen 1986)

Sidonnaisuus »male/mainstreamiin»

Tätä taustaa vasten 1800-luvulle sijoittuva naisten kollektiivisen organisoitumisen, naisliikehdinnän varhaisvaihe on mielestäni aivan uudella tavalla kiehtova tutkimusteema. Poliittisesta teesistä käynnistynyt tutkimuksellinen kehittytyö, joka oli nostanut naisten poliittista toimintaa esiin kokonaisuudessaan, ei vain siltä osin kuin se konfrontoitui valtiollis-poliittisiin instituutioihin, tuntuisi löytävän hedelmällisen koettelukentän juuri tässä yhteydessä. Sen ohella teeman pitäisi käsitykseni mukaan puhutella politiikan tutkijoita laajastikin, olihan 1800-luvun murroksessa kysymys myös valtion sekä kansalaisyhteiskunnan ja perheen ja yksilöiden keskinäisyyksien uudelleenmuotoutumisesta ylipäätäänkin.

Sen, miksi Riitta Jallinoja on vastahakoinen käymään tällaista keskustelua *Vapautta naisille*-kirjani yhteydessä, voi ilmeisesti ymmärtää vain, jos tarkastelee hänen omia, vastaavia kysymyksiä käsitteleviä kirjoituksiaan. Jallinoja ei nimittäin esimerkiksi väitöskirjassaan *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet* (1983) tartu lainkaan näihin uusiin näkökulmiin — itse asiassa

työ oli jo ilmestyessään, nyt vielä selkeämmin, naistutkimukselliselta kannalta »outdated». Ja miksi? Moniin väitöskirjan ongelmista on viitanut jo tuoreeltaan historioitsija Irma Sulkunen (1984) Sosiologia-lehteen kirjoittamassaan kriittisessä, mutta hienovaraisessa arvioissa. Sen voisi itsekkin allekirjoittaa; tässä keskustelutilanteessa lienee kuitenkin hyvä tehdä joitakin huomautuksia myös omalta kannaltani.

Jallinojan tutkimus on aivan varmasti 'normaalitieteen' koodien mukaan väitöskirja, ehkä hyväkin sellainen. Se sisältää, kuten kaikki tietävät, paljon kiinnostavaa, aikaisemmin tuntematonta aineistoa, jota on kerätty yksityiskohdaisesti ja laajasti ja ennen kaikkea myös tuolta aikaisemmin pimennossa olleelta yksityiseltä alueelta. Mikä tärkeintä, materiaali on suurelta osin naisten itsensä tuottamaa — kuten uuden naistutkimuksen ohjenuorat painottavat. Mutta kuuluuko siinä myös naisten oma ääni?

Kyllä ja ei. Ja siitä, miksi ei kuulu, kantaa vastuun monella tapaa erinomaisen aineiston kerännyt tutkija. Tutkimuksen ongelmana on nimittäin tuon aineiston jatkovalikointi, käsittely ja tulkinta, joka kertoo kirjoittajan kiistattomasta *sidonnaisuudesta* »male/mainstreamin» arvo-, teoria- ja käsittejärjestelmiin — tai päinvastoin: tekijän ulkokohtaisesta suhteesta siihen, mitä hän arvostelemassaan feministisessä naistutkimuksessa nimittää »normeiksi», »dogmeiksi» tai »ohjelmallisuudeksi». (Ks. myös Jallinoja 1986 b)

Politiikan tutkimukseen tematisoituna tämä merkitsee yksinkertaisesti vaikkapa sitä, että Jallinoja kyllä esittelee sekä feminististä naiskuvaa että tuosta naiskuvasta ja uudesta naisliikkeestä käytyä teoreettistakin keskustelua, mutta ei ole millään tavoin teoreettisesti sitä sisäistänyt. Esimerkiksi teesi henkilökohtaisen poliittisuudesta jää tutkimuksellisesti merkityksettömäksi poliittiseksi teesiksi. Ja vastaavasti on myös hänen teoreettinen *politiikkakäsityksensä* itse asiassa tavanomainen: kapea, hierarkkinen ja institutionalisoitu.

Näiden enemmittä pohdintoita omaksuttujen, refleктоimattomien perussidonnaisuuksien myötä myös Jallinojan käsitys naisemansipaatiosta kapeutuu *tasa-arvostrategiseksi*; parhaiten se tulee esiin varhaisvaiheita tarkasteltaessa. Poliitiikan horisontin rajoitteisuutta täydentää vastakohtainen, dikotominen ja vahvasti arvotettu

jako »perhesidonnaisen» ja »itsenäisen», siis »perinteisen» ja »modernin» naisen välillä. Jälkimmäinen edustaa edelleen »yksilöityvää», ensiksi mainittu ilmeisesti »alisteista» naista. Itse asiassa, kuten Irma Sulkunenkin (1984) huomauttaa, tutkimuksesta puuttuu kokonaan analyysi emansipatorisista naiskuvista. Tämän voisi ilmaista myös toteamalla, että Jallinojalla on epäkriittinen suhde hänelle tutkimusstrategisesti keskeiseen yksilöitymisen käsitteeseen. (Ks. myös Jallinoja 1986 b)

En malta olla huomauttamatta, että tästäkin kulttuurimme itseymmärrykselle (jo antiikin ajoista lähtien) keskeisestä ja siis politiikan tutkijoita kiinnostavasta kysymyksestä käydään parhaillaan innoittunutta keskustelua. (Okin 1980; ks. tuorein näyttö, antologia Hacker & Sosna & Wellbery (1986), joka on omistettu feministiselle kulttuuriantropologi Michèlle Zimbalist Rosaldolle; siinä kirjoittaa myös »perhesidonnaista» naiskuvaa hahmotellut Nancy Chodorov). Tuon nais- ja miespuolisten tutkijoiden yhteisen keskustelun yhtenä tavoitteena on myös 'purkaa' yksilöllisyyden käsitteen mieskeskeisyys, mikä avaisi naisille (ja miehille) tasa-arvostrategiset lähtökohdat ylittävän emansipaation mahdollisuuden.

Mutta takaisin Jallinojan väitöskirjaan. Kollektiivis-organisatorisella tasolla dikotomia »perinteinen»/»moderni» johtaa tällä tavoin tulkituna myös naisemansipaation *kyseenalaiseen peridisointiin*. Ensinnäkin, »taistelukaudet» alkavat tällaisen tutkimuksen koodien mukaan vasta, kun jokin naisliike organisoituu tavoittelemaan yhteiskunnallis-julkisen alueen tasa-arvo-oikeuksia. Samalla edeltävien naissukupolvien urauurtava työ jää vain jonkinlaiseksi taustaksi, ja muutoksen prosessimaisuus, jota mm. pohjoismaisten naistutkijoiden arvostama Gunnar Qvist (1977) on korostanut, häviää. Toiseksi, väistämättömänä seurauksena on, että kun vastaavaa konfrontaatiota ei enää ole (kun muodolliset tasa-arvo-oikeudet on saavutettu, myös naisasialiike 'häviää' tai 'taantuu'. Tutkija ajautuu toisin sanoen tulkintaan »perinteen katkeamisesta» ja »hiljaisista vuosista», koska kymmenet-, jopa sadattuhannet naiset toimivat aktiivisesti, mutta 'väärissä' järjestöissä tai vain 'perinteisten' kysymysten parissa.

Dikotominen jako johtaa myös siihen, että

osasta naisliikettä, joka on empiirisesti laaja kirjo, tulee muista erottuva *'etujoukko'*, jolla on *'taakkanaan'* suurin osa muista yhteiskunnallisesti aktiivisista naisista. Mutta kiinnostavaa on, että tämänkaltainen, »male/mainstreamiin» sidoksissa oleva politiikka- ja emansipaationäkökulma *vääristää myös kuvaa tuosta etujoukosta itsestään*. Valtarakenteisiin kritiikkittä suhtautuva ja sen ehdoille normatiivinen näkökulma rajaa varhaisfeministien työtä kuvaavasta empiriasta tulkinnallisesti pois sellaisen toiminnan, joka on ristiriidassa omaksutun »modernin» naisen idean kanssa — siis toiminnan, joka suuntautuu yksityiselle alueelle, perheen tai naisten perinteisen työn alueille ja ongelmiin. Koska, Irma Sulkunen (1984) sanoin »menneisyys ei kuitenkaan tahdo alistua tutkijan ehdoille», jää tutkijan tulokseksi, että varhaisfeministit olivat osin itsekä vielä perhesidonnaisuuden kahleissa.

Ehkäpä perehtyminen mm. antiikin perhemuotoihin ja yhteiskunnallis-julkisen ja yksityisen rajalinjan poliittiseen muotoamiseen — metodologisesti ilmaisten, historiallis-geneettinen lähestymistapa — olisi johtanut ainakin tulkinnan problematisointiin? Jallinojahan ei nimittäin historiallista ilmiötä, hän katsoo sitä nykyajasta käsin ja ilman sitä analyttistä tukea, jonka ajatus yksityisen poliittisuudesta olisi tarjonnut. Perheen, lasten ja moraalin parissa puuhanneet naiset olivat »moderneja»: he muotoilivat, uudenaikaistivat perhemuotoa ja perhesuhteita historiallisesti uudenaatuisen ilmiön, ns. ydinperheen mukaisiksi, politisoivat yksityistä aluetta siinä missä 1960-luvun aktivistitkin. (Ks. myös Sulkunen 1984)

Reflektoimattomista sidonnaisuussyistä Riitta Jallinoja on väitöskirjassaan rajannut naisasialiikkeiden tarkastelusta, jopa aineistostaan vielä »perinteisiä» naisjärjestöjä tiukemmin pois työläisnaisliikkeen, joka mobilisoi muutamassa vuodessa jäsenikseen kymmeniä tuhansia naisia, siis noin kymmenkertaisen määrän säätyläis- ja porvarisnaisten naisasiajärjestöihin. Tämä on mahdollista, koska hän tulkitsee naisten kokemuksen ja elämäntilanteen empiirisesti havaittavaa erilaisuutta *avoimen normatiivisesti*: »aikakauden radikaaleimman naiskäsityksen luomisesta ovat vastanneet ylemmistä sosiaaliryhmistä tulevat henkilöt».

Määritys paljastaa erinomaisesti sen, että kir-

joittajan emansipaatiokäsite on tasa-arvostrateginen myös luokkanäkökulmasta katsottuna. Säätyläis- ja porvarisnaiset pystyivät tietoenkin kivutta määrittämään yhteiskunnallisen sukupuolen olennaisimmaksi (usein jopa ainoaksi olennaiseksi) valta- ja alistussuhteeksi. Työläisnaiset, jotka olivat sekä sukupuoleen että luokka-asemaan perustuvien herruussuhteiden alistamia, eivät voineet näin yksilotteeseen näkemykseen yhtyä; siksi tutkija on saattanut jättää heidän järjestönsä naisasialiikkeen tarkastelun ulkopuolelle — työläisnaisista emme Jallinojan väitöskirjan perusteella tiedä mitään. Mutta samalla on hävinnyt myös yksi olennainen puoli ns. porvarillisen naisasialiikkeen omasta toiminnasta. Pohjimista eivät nimittäin näin kaipaa myöskään naisliikehdinnän sisäiset, luokka-asemien vastakaisuuteen perustuvat konfliktit, mm. »ylempien yhteiskuntaryhmien» naisten pyrkimys työläisnaisten äidilliseen holhoamiseen ja kontrolliin. (Ks. esim. Tax 1980; Saarinen 1985 a; Laisi 1986)

Eikö tämä ole normatiivisuutta ja empirian väheksyntää, erojen hävittämistä? Minusta naisliikkeen oma historia suorastaan pakottaa tutkijansa miettimään naisten kokemuksen luokkasidonnaisia eroja — siis *analyysinsa yksilotteisuutta*. (Ks. myös Saarinen 1986) Pyrkimyksen marxilaiseen feminismiin Jallinoja kuitenkin määrittää ainoastaan »ideologiseksi» tai »poliittiseksi» — uskoen ilmeisesti edelleen itse käyttämiensä teoreettisten lähtökohtien 'neitseellisyteen'. Tiedoksi: yritykset kehittää luokka- ja sukupuolinäkökulmat yhdistävää analyysia eivät suinkaan päättyneet Jallinojan tuntemaan Sargentin (1981) antologiaan. Ne ovat edenneet ja siirtyneet entistä syvemmälle, myös tieteen- ja tutkimusalaspesifiksi käsitekriitikiksi ja -kehittelyksi (myös marxilaisuuden omaa ns. malebiasta kohtaan). Samalla niihin on liittymässä vielä uusi ulottuvuus, joka ilmentää hyvin yhteiskunnallisen elämän globaalistumista: feministisen teorian mahdollista rotupainotusta koskeva kritiikki. (Ks. esim. Barrett & McIntosh 1985 (ja sitä seurannut kiihkeä keskustelu Feminist Review'ssa); politiikan tutkimuksesta esim. Jaggar 1983; Hartsock 1984; myös Saarinen 1986) Tämä keskustelu on tärkeä myös poliittisten liikkeiden tutkimukselle, erityisesti vaikkapa värillisten naisten ja vielä laajemmin, kehitysmaiden naisten toiminnan tutkimiselle.

Se että tämä kaikki johtaa samalla myös fe-

ministisen tutkimuksen omiin jakoihin, ei ole kellekään uusi asia. Se ei ole myöskään väistämättä erityisen kielteinen tai pelottava asia — ehkä pikemminkin päinvastoin: luulisin teoria- ja käsitteekritiikin ja -kehittelyn tulevan vain entistä ajankohtaisemmaksi.

Naisten poliittinen kulttuuri

Tätä kritiikkiä vasten on syytä tarkastella lyhyesti Jallinojan sivuuttamien politiikka-artikkelieni näkökulmia ja tuloksia. (Ks. myös Saarinen 1983)

Oma työni ei epäilemättä nojaudu yhtä laajoihin ja perusteellisiin empiirisiin aineistoihin kuin Jallinojan väitöskirja. En myöskään väitä, että se olisi jotenkin viimeisteltyä ja moitteetonta, ei ehkä edes kovin lähellä feministisen teoriakehittelyn tämänhetkisiä mahdollisuuksia. Mutta se on hahmollaan — ja sitä arvostan kyllä itse paljon enemmän kuin Riitta Jallinoja kykenee ymmärtämään. Käyttämieni aineistojen — järjestöhistorioiden, naisten tuottamien kirjojen, lehtiartikkelien, elämäkertojen, muistelmien, kokouspöytäkirjojen jne. — pohjalta olen luonnostellut ns. tosiasioilla tuetun näkemyksen, joka antaa aiheen ottaa vakavasti sen kansainvälisessä keskustelussa jo 80-luvun alussa esitetty vaatimus, että naistutkimuksen on arvioitava uudelleen tuota ns. ensimmäistä aaltoa. (Ks. esim. DuBois 1980; Women's Studies International Forum, Editorial 6/1982; Bacchi 1982) Ja minusta on tarpeellista keskustella näistä kysymyksistä myös suomalaisen todellisuuden kautta — siitä huolimatta että tulokset eivät olisi vielä vaikkapa väitöskirjaksi saakka kiteytyneet.

Juuri laaja poliittikkakäsitys antaa mielestäni mahdollisuuden siihen, että naiset nähdään yksinomaisen alisteisuuden tai 'esipoliittisuuden' sijasta myös itsenäisinä poliittisina toimijoina. (Cott & Pleck 1979 a) Tästä käsin myös nuo samat empiiriset *aineistot järjestyvät eri tavoin* kuin aikaisemmin ja löytyy myös uusia kehitys- ja merkitysyhteyksiä — lyhyesti, toisenlainen näkökulma naisliikkeitään. Artikkeleissani (Saarinen 1985 a; b) olen mm. päätenyt käsitykseen, että suomalaiset naiset olivat *poliittisia subjekteja* jo feministiorganisaatioiden syntyä (saati äänioikeuden saavuttamista) edeltävinä vuosikymmeninä; että itse asiassa Suomessa oli jo

1880-luvulle tultaessa selkeästi erottuva naisten poliittinen kulttuuri, joka oli yhteinen varhaisfeministeille ja »perinteisille» naisille, myöhemmin myös työläisnaisille. Tätä kulttuuria luonnehti, sen empiria kertoo kiistatta, kiinnostus moraalisiin ja elämäntavallisiin kysymyksiin, perheeseen ja lapsiin, valmius ottaa vastuuta toisten ihmisten elämästä sekä henkilökohtaisesti että järjestöllisesti — suuntautuminen 'ihmistyöhön': kulttuurisiin, sosiaalisiin ja terveydenhuoltoa koskeviin kysymyksiin. (Ks. myös Blumberg 1982; Christiansen-Ruffman 1982) Tämä samantapaisuus on käsitteellisesti 'läsnä' niissä *naistietoisuuden* ja *feministisen tietoisuuden* ei-dikotomisissa käsitteissä, jotka kertovat, että naiset olivat poliittisessa työssään kiinnostuneita samoista kysymyksistä, mutta tulkitsivat ja analysoivat niitä eri tavoin, eri konteksteista, eri merkitysyhteyksistä käsin.

Naiset olivat siis poliittisia aktiiveja jo ennen »taistelukausia» ja sen mukanaan tuomia ohjelmallisia ja sinänsä välttämättömiä tasa-arvotavoitteita. Periodisointi muotoutuu näin uudelleen, ja samalla voidaan nähdä, että varhaisfeminismi oli niin meillä kuin muuallakin monijuurinen, kehitykseltään sidoksissa naisten, ei miesten (Jallinojalla aviomiesten) poliittiseen kulttuuriin (DuBois 1980; Blair 1980; Bacchi 1982) Tätä vahvistaa edelleen se (Jallinojan *teoreettisessa* tulkinnassaan hylkäämä) havainto, että varhaisfeministien organisaatiot eivät työssään suuntautuneet suinkaan ennen muuta julkista aluetta kohden. Päinvastoin, ne jatkoivat monelta osin aikaisempien sukupolvien naisaktiivien aloittamaa työtä ns. käytännöllisillä aloilla ja perheen piirissä. Orientaation myötä feministijärjestöjen oheen versoikin 1900-luvun alkuvuosiin mennessä kokonainen järjestöryvä, joka myös kytki yhteen monin sitein militanttien emoyhdistysten ja »perinteisten» naisjärjestöjen toimintaa. (Ks. myös Sulkunen 1984)

Näkökulman vaihdos tuottaakin uuden, entistä monisäikeisemmän käsityksen myös »perinteisistä» naisista; näiltä osin jouduin itse primaariaineistojen pakottamana muuttamaan omia arvioitani ehkä kaikkein eniten. Noidenkin 'kehityksen' vastavoimaksi yleensä nähtyjen naisten työ alkoi nimittäin ruohonjuuritasolla ja prosessuaalisesti seurattuna näyttää itse asiassa *valtioliselta uudistustoiminnalta*: sillä tuotettiin mm.

sairaskoteja, lainakirjastoja, lastenkoteja, hoitoalan oppilaitoksia, käsityö- ja kutomakouluja — siis 'hyvinvointivaltion' itumuotoja jo 1840-luvulta, kiihtyvästi 1860-luvulta lähtien.

Tämän vielä monella tapaa illustratiivisen empirian tuottamien teesien varmentaminen esimerkiksi Jallinojan vaatimalla tavalla ei ole erityisen yksinkertainen asia, puuttuahan Suomesta lähes täydelleen edes hahmolla oleva kuva julkisen hallinnon kokonaiskehityksestä autonomian aikana. Mutta oikeutettua on kuitenkin väittää jo nyt, että sitä ei voida kirjoittaa ottamatta huomioon myös »perinteisten» naisten mittavaa pioneeriötä.

Samalla tavoin esiin tulevat myös työläisnaiset, joiden toiminta oli alusta lähtien luonteva, joskin luokkavastakohtaa ilmentävä osa naisten poliittista kulttuuria. Heidän tarinansa myötä voidaan jatkaa myös ihmettelyä emansipatoristen naiskuvien tuottajista. Työläisnaiset nimittäin muotoilivat jo vuosisadan alussa mm. vaatimukset naisten oikeudesta yhdistää perhe ja ansiotyö — siis vaatimukset, jotka Jallinoja työläisnaiset syrjäytettyään löytää emansipatorisina »ylempien sosiaaliryhmien» liikkeistä vasta 1960-luvulla Yhdistys 9:n yhteydessä.

'Paradigmahaaste'?

Esimerkit tulkinta- ja näkökulmaeroista riittävät. Ehkä Riitta Jallinoja on tämän jälkeen valmis jatkamaan keskustelua siitä, mitä hänen »dogmaattisena» pitämänsä ohje, että naisten kokemusta tulisi tarkastella autenttisesti, tarkoittaa naistutkimuksessa ja aivan erikseen vielä feministisessä naistutkimuksessa.

Omasta puolestani katsoisin, että Jallinojan hahmottamassa erikantaisuudessa ei ole suinkaan kysymys empirian ja toisaalta empirialle vieraan teoreettisuuden ja ohjelmallisuuden vastakohtasta; tuskin koskaan on painotettu vastaavalla tavalla empirian merkitystä kuin uudessa naistutkimuksessa. Kysymys onkin jostakin aivan muusta: erilaisista tietenteoreettisista positioista. Uskallan väittää, että Jallinojan arviota kirjastani *Vapautta naisille* samoin kuin hänen muitakin ajankohtaisia puheenvuorojaan (esimerkkinä Jallinoja 1986 b) luonnehtii yhtäältä miltei ohjelmalliseksi muodostunut vihamielisyys feminististä teoriaa kohtaan ja toisaalta kriitikkömyys

»male/mainstreamin» arvo-, teoria- ja käsitteperustoja kohtaan.

Jallinojan teoreettista positiota luonnehtii, että hän etenee puhtaan positivistisen ohjelman mukaan teesinään äärimmäisen yksinkertainen ajatus, että empiria on tärkeää. Mutta käsitys, että vaatimus »lisää empiriaa» olisi sinällään riittävä ehto laadullisesti uuden ja kriittisen tiedon tuottamiselle, erottaa Jallinojan edustaman naistutkimuksen suuntauksen ja uuden naistutkimuksen ehkä kaikkein jyrkimmin toisistaan. Jallinoja ei nimittäin tuoreimmistakaan puheenvuoroissaan (1986 a; b) edes viittaa siihen, että samalla olisi välttämätöntä katsoa »male/mainstreamin» perusasettamuksia etäältä, 'vierain silmin', kritisoida ja kehitellä sen teorioita ja käsitteitä ja luoda myös uusia, naisten elämänpiiriä erittelevää teoreettista välineistöä. Joggar 1983, b) Ei — teoreettinen konfrontaatio kehitetään hänen teksteissään ainoastaan naisliikkeestä lähteneen feministisen kehittelyn suuntaan.

Mutta toiseksi, myös Jallinojan vaatimus naisia ja miehiä koskevasta empiirisestä vertailusta on teoreettiselta tasoltaan vaatimaton, jotenkin *behavioristinen*: empiriaa ei tunnuta milloinkaan asetettavan teoreettis-rakenteellisesti hahmotetun yhteiskunnallisen sukupuolijärjestelmän järjestelmän yhteyteen. Tutkimusasetelma muistuttaa näin pitkälle 60-luvun rooliteoreettista keskustelua, jossa sukupuoli jäi, kuten uudessa nais- ja miestutkimuksessa jatkuvasti todetaan, teoreettisesti neutraalin muuttujan asemaan. (Tuoreimmista ks. Carrigan & Connell & Lee 1985)

Tällainen, vain erillisiä yksilöitä ja heistä muodostettuja ryhmiä vertaileva lähtökohta löytää nopeasti rajansa. Se ei voi kaiken empiriansa keskeltä havaita erilaisia naisia *rakenteellisesti* yhdistäviä tekijöitä: sitä että he ovat samassa suhteessa yhteiskunnalliseen sukupuoleen perustuvaan herruusjärjestelmään; että heillä on tästä johtuen myös *analogisia*, joskaan *ei identtisiä* käytännöllisiä (siis poliittisia) ja tiedollisia (nekin poliittisia) intressejä. (Ks. Haavind 1986)

Minusta tuota *empiriaa ei voi tarkastella 'viatomin' mielin, entisellä ajatteluvälineistöllä*. Tämä on se ydin uuden naistutkimuksen tietenteoreettisessa positiossa, josta puhun Jallinojaa vaivanneella vaatimuksella, että todellisuutta on hahmotettava naisten oman kokemuksen ehdoilla. Toinen, kriittisen ja emansipatorisen tiedon

tuottamisen tärkeä lähtökohta täsmentää edelleen tuota naisehtoisuutta: se on »a look from below» (Mies 1983), yhteiskunnallisesti alistettujen näkökulma todellisuuteen. Siksi uusi naistutkimus on peittelemättä pyrkinyt tunnistamaan yhteiskunnallisen vallan eri muotoja ja ulottuvuuksia; se on yksi 'kertomus' yhteiskunnallisista herruusjärjestelmistä ja tämän vuoksi tiettyssä mielessä myös universaali. (Rowbotham 1979) Tähän valtakriittiseen lähtökohtaan on tavallaan sen kääntöpuolella liittynyt jo teoreettis-käsitteellisiäkin tuloksia tuottanut, empiirishakuinen tutkimus, jossa naisten elämästä on etsitty hallitsevasta poikkeavan, *toisenlaatuisen rationaliteetin* aineksia, säikeitä, kehitysmahdollisuuksia. (Ks. esim. Waerness 1984; Norrgård 1986; Saarinen 1986)

Minusta tällainen *kaksinainen lähtökohta on hyvä strategia* tiedontarpeiden hahmottamisessa; se antaa myös todellisuudesta ja sen ristiriidoista lähtevän ja siksi realistisen mahdollisuuden hahmotella yhteiskunnallista muutosta, luoda viisioita »hyvästä yhteiskunnasta». Sen sijaan teoreettis-rakenteellisesti epäkriittinen tai neutraali tutkimus johtaa useimmiten vain ns. tasa-arvo-tutkimukseen, muutokseen jossa valtarakenteet vain muuttavat muotoaan. (Kvinnovetenskaplig tidskrift, Från redaktionen 1/1986) Tasa-arvo-perspektiivin merkitystä en halua mitätöidä, totean vain, että sellaisessa pitäytyvä tutkimus ei mielestäni lisää *ymmärrystämme* yhteiskunnallisesta sukupuolesta esimerkiksi poliittisen vallan ja alustuksen järjestelmänä.

Tasa-arvonäkökulman kautta ei voida toisaalta kuvata ja eritellä kriittisesti myöskään miessukupuolen todellisuutta. (Harding & Hintikka 1983; Saarinen 1986) Siitä käsin emme voi siis edetä siihen, nyt ajankohtaiseen feministisen naistutkimuksen tehtävänasetteluun, joka on määritetty synteisvaiheeksi tai integratiiviseksi vaiheeksi. (Lerner 1979; Cott & Pleck 1979; Saarinen 1986) 70-luvulla käynnistyneen, erityisesti naisten 'maailmaan' keskittyneen tiedontuotannon pohjalta ollaan tosin sanoen siirtymässä kohden naisten ja miesten 'maailmojen' tutkimusta *suh-teessa toisiinsa*; tämä edellyttää tietenkin myös miesten kokemuksen uudelleenarviointia ja toisaalta myös naisten keskinäisten erojen, jakojen ja vastakkaisuuksien kartoittamista. Mutta se ei merkise paluuta 60-luvun rooliteorioiden tapai-

seen tutkimukseen — tai ainakin sellainen olisi lapsen heittämistä pesuveden mukana. Tai toisin: se rajaisi yhteiskunnallisen sukupuolen tutkimuksen uudelleen vain jonkinlaiseksi sektori-ongelmaksi. Uuden naistutkimuksen olen taas ainakin omakohtaisesti mieltänyt paljon laveammin: että siinä olisi kysymys *näkökulmasta*, yhteiskunnalliseen todellisuuteen ja sitä tutkiviin ajatusmuotoihin tiuhasti läpäistyneen suhteen tutkimisesta.

Tästä, käsittääkseni hyvin perustavanlaatuisesta erikantaisuudesta käsin voin ymmärtää myös, miksi Riitta Jallinojaa tuntui aivan erityisesti huvittavan kirjaani sisältävä antiikkijakso. Sen perusintentionä oli hänelle kertakaikkisen käsittämätön: tutkia, miten tuo ns. *malebias* muotoutuu osaksi niitä tieteellisiä ajatusmuotoja, jotka yhä edelleen määrittävät kulttuurista itseymmärrystämme, myös poliittista filosofiaamme ja analyysiamme poliittisesta todellisuudesta. (Ks. Okin 1980; Hartsock 1984) Artikkelin alaotsikko — »Olemuksellisten erilaisuus- ja vajavuusteorioiden synty antiikissa» — viittaa juuri siihen teoria- ja käsitteekritiikkiin ja -kehittelyyn, joka on tutkimusnäkökulmien uudistumisen ehto; feministisen naistutkimuksen piirissä se on määritetty joko siirtymävaiheeksi tai purkamis- ja rakentamisprojekteiksi. Lerner 1979; Harding & Hintikka 1983; Saarinen 1985 c; 1986)

Minulle tämä tietehistoriallinen ekskursio opetti myös, miten uusi asia naistutkimus, erityisesti feministinen naistutkimus on. Feminististä naistutkimusta on ohjelmallisesti tehty vain viisitoista—kymmenen vuotta; mieskeskeisen, naisilta suljetuissa tiedeinstituutioissa harjoitetun tieteen historia on taas vuosituhansien mittainen. Eikö se auta arvioimaan tehtävää ja tähänastisia saavutuksia vähän toisella tavalla kuin Riitta Jallinoja ehdottaa? Eikö ole mieleöntä ajatella, saati vaatia, että uusi naistutkimus voisi esitellä kriitikoilleen yhtä viimeisteltyjä teoria-, käsite- ja metodekehittelyjä kuin mihin »male/mainstream» on kautta länsimaisen sivilisaation historian yltänyt? Pitäisikö myös esimerkiksi kehitysmaiden tutkijoiden työtä arvioida samalla karsimättömyydellä ja itseriitöisyydellä?

Pelkäänpä, että uuden naistutkimuksen teoria- ja ohjelmakeskustelut tulevat jatkumaan vastedeskin. Ja se on monessa mielessä vain myönteistä — varsinkin jos feministisen naistutkimuk-

sen ja »male/mainstreamin» sinänsä väistämätön ja tarpeellinen konfrontaatio alkaa vähitellen — ainakin osin, ehkä myös uuden miestutkimuksen kautta? — purkautua dialogiksi.

Dialogia tarvitsevat sekä yhteiskuntaa ja politiikkaa sukupuolijärjestelmänä tutkivat että yhteiskunnan muita valtarakenteita kohteekseen tematisoiva tutkimus; sitä tarvitaan *moniulotteisen näkökulman* hahmottamiseen yhteiskunnasta vallan ja alistuksen järjestelmänä. (Kelly 1979)

Ehkä tällainen keskustelu voi tuottaa aineksia siihen synteeseihin, 'paradigmamuutokseen', jota naistutkimuksessa (Ks. esim. Lerner 1979; Kelly 1979; Haavind 1986; Saarinen 1986) on jo alettu hahmotella?

LÄHTEET

- Bacchi, Carol L.: 'First Wave' Feminism in Canada: the Ideas of the English-Canadian Suffragists, 1877—1918. *Women's Studies International Forum*, Vol. 5, 6/1982, ss. 575—583.
- Barrett, Michèle & McIntosh, Mary: Ethnocentrism and Socialist Feminism. *Feminist Review*, No. 20, 1985 (Spring).
- Blair, Karen: *The Clubwoman as Feminist. True Womanhood Redefined, 1868—1914*. Holmes & Meier Publishers Inc., New York & London 1980.
- Blumberg, Rhoda Lois: Women as Allies of Other Oppressed Groups: Some Hypothesized Links Between Social Activism and Female Consciousness. *A paper presented at the Tenth World Congress of the International Sociological Association*, Research Committee 32 on Women in Society, August 16—22, 1982, Mexico City.
- Carrigan, Tim & Connell, Bob & Lee, John: Toward a New Sociology of Masculinity. *Theory and Society*, Vol. 14, 5/1985, ss. 295—322.
- Christiansen-Ruffman, Linda: Women's Political Culture and Feminist Political Culture. *Paper presented in research committee 32, Tenth World Congress of Sociology*, Mexico City, August 1982.
- Cott, Nancy & Pleck, Elisabeth H. (eds.): *A Heritage of Her Own. Toward a New Social History of American Women*. Simon and Schuster, New York 1979, ss. 9—24.
- DuBois, Ellen Carol: *Feminism and Suffrage. The Emergence of an Independent Women's Movement in America 1848—1969*. Cornell University Press, Ithaca & London 1980.
- Freeman, Jo: *The Politics of Women's Liberation. A Case Study of an Emerging Social Movement and Its Relation to the Policy Process*. Longman, New York & London 1975.
- Haavind, Hanne: Kvinneforskning og vitenskapelige paradigmer. *Nytt om kvinneforskning* 1/1 86, ss. 4—10.
- Harding, Sandra & Hintikka, Merrill B. (eds.): *Discovering Reality. Feminist Perspectives of Epistemology, Metaphysics, Methodology, and Philosophy of Science*. D. Reidel Publishing Company, Dordrecht & Boston & London 1983, ss. ix—xix.
- Hartsock, Nancy: *Money, Sex, and Power. Toward a Feminist Historical Materialism*. Longman, New York & London 1984.
- Heller, Thomas C. & Sosna, Morton & Wellbery, David E. (eds.): *Reconstructing Individualism. Autonomy, Individuality and the Self in Western Thought*. Stanford University Press, Stanford 1986.
- Humphries, Sally: Women in Antiquity. Teoksessa Humphries, Sally: *The Family, Women and Death*. Routledge and Kegan Paul, London & Boston & Melbourne & Henley 1983, ss. 33.50.
- Jaggar, Alison M.: *Feminist Politics and Human Nature*. Rowman & Allanheld, New Jersey 1983.
- Jallinoja, Riitta: *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudekset*. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo & Helsinki & Juva 1983.
- Jallinoja, Riitta: Kirja-arvostelu, Aino Saarinen: Vapautta naisille. Puheenvuoroja naisten historiasta, naisliikkeistä ja teoriasta. Tutkijaliiton julkaisusarja 35, Helsinki 1985. *Politiikka* 3/1986, ss. 244—245. (Jallinoja 1986 a)
- Jallinoja, Riitta: Feministisen naistutkimuksen peruslogiikka. Luento Tampereen yliopistossa 17. 11. 1986. Ilmestyy teoksessa Rantalaiho, Liisa & Saarinen, Aino (toim.): *Naistutkimuksen tieteidenvälisiä ongelmia*. (Jallinoja 1986)
- Kelly, Joan: Did Women Have a Renaissance? Teoksessa Bridenthal, Renate & Koonz, Claudia (eds.): *Becoming Visible. Women in European History*. Houghton Mifflin Company, Boston 1977, ss. 137—164.
- Kelly, Joan: The Doubled Vision of Feminist Theory: A Postscript to the »Women and Power» Conference. *Feminist Studies*, Vol. 5, 1/1979 (Spring), ss. 216—227.
- Keränen, Marja: Kön och politik — en ofrågbar fråga? *Politiikka* 1/1984, ss. 46—62.
- Keränen, Marja: Yhteiskunnallinen sukupuolijärjestelmä ja yksityisen ja julkisen muuttuva raja. Ilmestyy teoksessa Saarinen, Aino & Hänninen-Salmelin, Eva & Keränen, Marja. *Naiset ja valta. Naisnäkökulmia 'hyvinvointivaltioon'*. (Keränen 1986)
- Kvinnovetenskaplig tidskrift: Från redaktionen, 1/1980, ss. 3—7.
- Laisi, Helena: Porvarillisen naisasialiikkeen ja työläisnaisliikkeen näkemyseroja työläisäidin asemasta vuosisadan alussa. Ilmestyy teoksessa Saarinen, Aino & Hänninen-Salmelin, Eva & Keränen, Marja (toim.): *Naiset ja valta. Naisnäkökulmia 'hyvinvointivaltioon'*. (Laisi 1986)
- Lerner, Gerda: Placing Women in History. Definitions and Challenges. Teoksessa Lerner, Gerda: *The Majority Finds Its Past. Placing Women in History*. Oxford University Press, New York 1979, ss. 145—159.
- Mies, Maria: Towards a Methodology for Feminist Research. Teoksessa Bowles, Gloria & Klein, Renate Duelli (eds.): *Theories of Women's Studies*. Routledge and Kegan Paul, London & Boston & Melbourne & Henley 1983, ss. 117—139.
- Nicholson, Linda J.: »The Personal is Political»: An Analysis in Retrospect. *Social Theory and Practice*, Vol. 17, 1/1981 (Spring), ss. 85—98.
- Norrgård, Doris: Äidillisyyden konkreettinen feministinen utopiana. Ilmestyy teoksessa Saarinen, Aino & Hänninen-

- Salmelin, Eva & Keränen, Marja (toim.): *Naiset ja valta. Naisnäkökulmia 'hyvinvointivaltioon'*. (Norrgård 1986)
- Okin, Susan Møller: *Women in Western Political Thought*. Virago, London 1980.
- Qvist, Gunnar: Ett perspektiv på den s.k. kvinnoemancipation i Sverige. *Historisk Tidskrift* 2/1977, ss. 145—180.
- Roberts, Helen (ed.): *Doing Feminist Research*. Routledge and Kegan Paul, London & Boston & Henley 1981.
- Saarinen, Aino: Naistutkimuksen haaste politilogialle — ja politiikalle! Kirja-arvostelu, Margaret Stacey & Marion Price: *Women, Power, and Politics*. Tavistock Women's Studies, Tavistock Publications, London & New York 1981. *Politiikka* 3/1982, ss. 270—272.
- Saarinen, Aino: Naisliikheiddinnän ensi askeleet Suomessa — naiset 'hyvinvointivaltion' pioneereina. Teoksessa Saari- nen, Aino: *Vapautta naisille. Puheenvuoroja naisten historiasta, naisliikkeistä ja teoriasta*. Tutkijaliiton julkaisusarja 35, Helsinki 1985, ss. 44—86. (Saarinen 1 86 a)
- Saarinen, Aino: *Naiset ja julkisen hallinnon kehitys Suomessa 1800-luvulla*. Valtion koulutuskeskus, opintoaineisto 1983. (julkaisematon)
- Saarinen, Aino: Uusista ja vanhoista naisliikkeistä sekä naisen poliittisen toiminnan ominaislaadusta. Teoksessa Saari- nen, Aino: *Vapautta naisille. Puheenvuoroja naisten historiasta, naisliikkeistä ja teoriasta*. Tutkijaliiton julkaisusarja 35, Helsinki 1 85, ss. 87—103. (Saarinen 1985 b)
- Saarinen, Aino: Naistutkimus — paradigmahaaste yhteiskuntatieteil- le? Teoksessa Rantalaiho, Liisa (toim.): *Miesten tie- de, naisten puuhut. Yhteiskuntatieteiden kritiikkiä naisten työn näkökulmasta*. Osuuskunta Vastapaino, Tampere 1986. (Lyhennettynä ja muokattuna otsikolla naistutkimus — uutta paradigmaa etsimässä? *Tiedotustutkimus* 3/1986)
- Sulkunen, Irma: Suomalainen naisasialiike ja naisemansipaa- tio. Kirja-arvostelu, Riitta Jallinoja: *Suomalaisen nais- asialiikkeen taistelukaudekset*. Werner Söderström osakeyhtiö, Porvoo & Helsinki & Juva 1983. *Sosiologia* 1/1984, ss. 71—72.
- Sargent, Lydia (ed.): *Women and Revolution. The Unhappy Marriage of Marxism & Feminism. A Debate on Class and Patriarchy*. London 1981.
- Stacey, Margaret & Price, Marion: *Women, Power, and Politics*. Tavistock Women's Studies. Tavistock Publication, London & New York 1981.
- Waerness, Kari: The Rationality of Caring. *Economic and Industrial Democracy*, Vol. 5, 1/1984, ss. 185—211.
- Women's Studies International Forum, Editorial, 6/1982.
- Tax, Meredith: *The Rising of the Women. Feminist Solidarity and Class Conflict, 1880-1917*. Monthly Review Press, New York & London 1980.